Elinvoimakeskus

Maa- ja metsätalousvaliokunta
MmV@eduskunta.fi

Viite: Lausuntopyyntö 21.09.2026, HE 84/2026 vp

MAA- JA METSÄTALOUSVALIOKUNNALLE

ASIA

Lapin elinvoimakeskuksen maaseutu-, kalatalous ja ympäristöosaston kalatalouspalveluiden (myöhemmin "kalatalousviranomainen") lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi vesilain muuttamisesta

MÄÄRÄAIKA LAUSUNNON ANTAMISELLE

Lausunto on pyydetty annettavaksi viimeistään 28.9.2026 klo. 12.00 mennessä

LAUSUNTO

Kalastuslain mukaan elinvoimakeskuksen tehtävänä on huolehtia valtiolle kuuluvasta kalataloushallinnosta sekä edistää kestävää kalastusta ja kalavarojen hoitoa.

Kalatalousviranomainen toteaa, että se pitää lain tavoitteita vaelluskalakantojen elinolosuhteiden tukemisesta ja turvaamisesta kannatettavina. Kalatalousviranomainen pitää niin ikään kannatettavana, että lain muutosten tarkoituksena on elvyttää kansallisia vaelluskalakantoja ja osaltaan vaalia Suomen arvokasta luontoa. Kalatalousviranomainen toteaa, että se pitää kuitenkin lain tavoitteiden saavuttamista haastavana jäljempänä esitetyn mukaisesti.

Kalatalousviranomainen toteaa, että niin sanottujen nollavelvoitelaitosten osuus Suomen kokonaissähköntuotannosta on marginaalinen. Kuten hallituksen esityksessä on tuotu esille, kalateiden rakentaminen kaikkiin nollavelvoitelaitoksiin tarkoittaisi sähkömarkkinoilla vuositasolla 0,02 %:n poistumaa Suomen alueella tapahtuvaan tuotantoon. On otettava huomioon, että edellä mainittu koskee tilannetta, jossa kaikkiin nollavelvoitelaitoksiin rakennettaisiin kalatiet. Hallituksen esityksen vaikutusten arvioinnissa on kuitenkin oletettu elinvoimakeskusten panevan vireille vuosittain korkeintaan muutamia hankkeita. Ottaen huomioon julkisen talouden suunnitelman ja valtionhallinnon tuottavuusohjelman linjaukset sekä se, että elinvoimakeskuksille ei ole odotettavissa merkittäviä lisäresursseja kyseisten tehtävien hoitamiseen, pitää kalatalousviranomainen muutamien hankkeiden käynnistämistä vuodessa valtakunnallisesti oikean suuntaisena arviona. Kun otetaan huomioon edellä mainitut seikat, voidaan vuosittain vähenevää tai poistuvaa sähköntuotantokapasiteettia pitää erittäin alhaisena suhteessa Suomen alueella tapahtuvaan kokonaissähköntuotantoon.

25.9.2026

Kalatalousviranomainen toteaa, kuten korkein hallinto-oikeus on lausuntopalautteessaan todennut, että EU:n vesipuitedirektiivin täytäntöönpano edellyttää lupien pysyvyyssuojan muuttamista. Vaelluskalojen kulkuesteet ovat olleet eräs keskeinen seikka, joka on estänyt vesimuodostumien tilan parantamista ja hyvän tilatavoitteen saavuttamista. Perustuslakivaliokunta on todennut, että yritykset ja muut elinkeinon harjoittajat eivät voi perustellusti odottaa ja elinkeinotoimintaansa sääntelevän lainsäädännön pysyvän muuttumattomana (PeVL 32/2010 vp, PeVL 31/2006 vp ja PeVL 56/2005 vp). Tieto kalakannoista ja niiden elinympäristövaatimuksista on lisääntynyt, ympäristöperusoikeuden merkitys suhteessa omaisuuden suojaan on vahvistunut ja EU:n vesienhoidon ja ennallistamisasetuksen sekä kansallisten kalatiestrategian, lohi- ja meritaimenstrategian ja kalastuslain tavoitteet ovat muuttuneet. Kalatalousviranomainen toteaa, että edellä todetut näkökohdat huomioon ottaen vesitalouslupien pysyvyyssuojan murtaminen on paitsi mahdollista, myös vesipuitedirektiivin näkökulmasta edellytys vesien tilan parantamiselle ja vaelluskalakantojen elvyttämiselle. Kalatalousviranomainen huomauttaa kuitenkin, kuten korkein hallinto-oikeus on lausuntopalautteessaan todennut, että vesimuodostumien hyvän tilan edistäminen ei kuulu kalatalousviranomaisen varsinaisiin tehtäviin, mikä voi muodostaa ennakoimattomia haasteita hankkeita käynnistettäessä tulevaisuudessa.

Kalatalousviranomainen huomauttaa, että siltä osin, kun on kyse potentiaalisten kalateiden aiheuttamista huoltovarmuuskysymyksistä, ehdotetun sääntelyn soveltamisalaan kuuluvista laitoksista suuri osa on pieniä laitoksia, joilla ei tyypillisesti ole säätökykyä ja joiden osuus Suomessa tuotetusta kokonaisenergiasta on verraten vähäinen. Lisäksi on otettava huomioon, että mahdollisessa kriisitilanteessa astuvat voimaan valmiuslaki ja puolustustilalaki, joiden perusteella viranomaisilla on mahdollisuus esimerkiksi kasvattaa sähköntuotantokapasiteettia sulkemalla kalatiet. Vaikutuksia huoltovarmuuteen tulisi arvioida ainoastaan, jos laitos poistetaan pysyvästi käytöstä tai jos sillä on alueellista merkitystä sähköntuotannon hajauttamisen näkökulmasta. Sinänsä lakiehdotukseen sisältyvää arviointia paikallisen energiatuotannon näkökulmasta kalatalousviranomainen pitää perusteltuna, koska tällöin vähentyvällä tai poistuvalla kapasiteetilla voi olla vaikutusta sähköntuotannon hajauttamisen näkökulmasta huoltovarmuuteen. Sen sijaan valtakunnallista arviointia huoltovarmuuden näkökulmasta kalatalousviranomainen pitää tarpeettomana ottaen huomioon edellä todetut marginaaliset vaikutukset valtakunnalliseen kokonaissähköntuotantoon ja säätövoimaan.

Kalatalousviranomainen toteaa, että työryhmämietinnön 31.3.2023 mukaan Suomessa on arvioitu olevan 141 kappaletta nollavelvoitelaitoksia. Näistä laitoksista yli puolet (76 kpl) on hyvin pieniä alle 0,1 megavatin laitoksia. Kalatalousviranomaisen käsityksen mukaan hyvin pienten laitosten osalta kalatievelvoitteesta aiheutuvat kustannukset muodostuvat luvanhaltijan näkökulmasta varsin nopeasti taloudellisesti kohtuuttomiksi. Lakimuutos esitetyssä muodossaan voi johtaa tilanteeseen, että kalan kulkumahdollisuuksia ei voitaisi edelleenkään parantaa hyvin pienten vesivoimalaitosten kohdalla, joita on siis yli puolet lakimuutoksen piiriin kuuluvista laitoksista. Kalatalousviranomainen katsoo, että lakiehdotuksessa kalatien vaihtoehdoksi kyseisissä tapauksissa esitetty kalatalousmaksu tai toimenpidevelvoite (usein istutusvelvoite) eivät ole lakiesityksen tavoitteiden mukaisia eivätkä nykytiedon mukaan haittojen vähentämisessä tai kompensoinnissa toimivia menetelmiä. Lisäksi kalatalousmaksu lisää veronmaksajille koituvia kustannuksia maksuilla toteutettavien toimien siirtyessä kalatalousviranomaiselle toimeen pantavaksi haitan aiheuttajan sijasta. Kalakantojen

hoidon osalta on yleinen pyrkimys siirtyä kalankasvatukseen perustuvasta istutuskeskeisestä kalakantojen hoitotavasta kohti luonnonmukaisempia kalakantojen luontaista uusiutumista tukevia menetelmiä.

Kalatalousviranomainen huomauttaa, että hakemuksen valmistelun osalta on asetettu kalatalousviranomaiselle laajaa asiantuntemista vaativia arviointitehtäviä: “Hakemusta tehdessään elinvoimakeskuksen tulisi arvioida paitsi kalakantojen elinolosuhteiden ja vaellusyhteyden turvaamisen ja palauttamisen mahdollisuuksia vesistössä, myös laitoksen merkitystä energiantuotannon kannalta ja luvan tarkistamisen vaikutuksia säätöenergian saatavuuteen sekä laissa säädettyjä luvan myöntämisen edellytyksiä. Samassa yhteydessä elinvoimakeskuksen tulisi arvioida luvan muutoksen täytäntöönpanosta mahdollisesti valtiolle aiheutuvia kustannuksia.” Kalatalousviranomainen toteaa, että osa vaaditusta asiantuntemuksesta saadaan luonnollisesti lausuntojen avulla hankittua toisilta viranomaisilta. Kalatalousviranomainen kuitenkin toteaa, että kokonaisuudessaan vaatimukset asettavat haasteita kalatalousviranomaisen asiantuntemukselle ottaen huomioon, että kalatalousviranomaiselle ei kohdisteta lisäresursseja tehtävän hoitamiseksi ja kyse on laaja-alaisesta arvioinnista, johon sisältyy yleisen kalatalousedun lisäksi huomattavan paljon muita arviointinäkökohtia.

Lapin elinvoimakeskuksen kalatalousviranomainen tuo esiin 8.1.2026 sidosryhmätilaisuuden keskustelussa nousseen sekä 22.1.2026 antamassaan lausunnossaan puutteen siitä, että vesivoimalaitosten ohella vesistössä voi olla myös muita kalan kulkua estäviä tai vaellusesteen muodostavia vesirakenteita, jotka eivät tule huomioiduksi lakimuutoksessa. Kalatalousviranomainen katsoo, että lakiehdotuksen 3:21a:n ensimmäistä momenttia tulisi tarkentaa seuraavasti (muutokset kursiivilla): ”…määrätä kalakantojen turvaamiseksi 14 §:ssä tarkoitetun kalatalousvelvoitteen, kalatalousmaksun tai niiden yhdistelmän vesivoimalaitoksen *tai muun kalan kulkua vesistössä estävän vesirakenteen* luvanhaltijalle, jos lupaan ei sellaista sisälly”.

Lainmuutosta valmistellut työryhmä esitti myös nollavelvoitelaitoksia koskevien erityisten lunastus- ja korvausperusteiden lisäämistä vesilakiin. Esityksen jatkovalmistelussa näistä päätettiin luopua niitä koskevan kriittisen lausuntopalautteen ja säännösten tarpeettomuuden vuoksi. Kalatalousviranomainen katsoo, että korvausmenettely tulee olla mahdollista silloin, kun kalatalousviranomainen arvioi vaellusyhteyden palauttamisen ehdottoman tarpeelliseksi ja vaellusyhteyden palauttamisesta aiheutuu luvanhaltijalle kohtuuttomia kustannuksia. Lunastusmenettelyn ohella kohtuullisuuden ylittäviä kustannuksia voitaisiin kattaa valtiolta haettavalla tuella. Tämä edellyttäisi esimerkiksi NOUSU-ohjelman muuttamista pysyväksi tai tarvittavaa tuen myöntämistä koskevan lainsäädännön kehittämistä vesilainsäädännön yhteyteen. Lisäksi kalatalousviranomainen viittaa 11.9.2026 julkaistuun perustuslakivaliokunnan lausuntoon asiassa, jossa PeVL on todennut, että: "Lakia on perustuslakivaliokunnan mukaan vuoksi välttämätöntä joko täsmentää siten, että siitä käy ilmi, että voimalaitoksen käytön kokonaan estymistä ja kannattamattomaksi muuttumista kalatievelvoitteen vuoksi on aina pidettävä kohtuuttomana ja ettei tällaista velvoitetta siten voida asettaa, tai täydentää siten, että sääntely täyttää perustuslaissa pakkolunastukselle asetetut vaatimukset yleisestä tarpeesta ja täydestä korvauksesta." Kalatalousviranomainen viittaa edellä lausumaansa ja toteaa, että velvoitteen asettamatta jättäminen kalataloudellisesti merkittäviin kohteisiin olisi lain tavoitteiden kanssa merkittävässä ristiriidassa. Tällainen tilanne voisi tulla vastaan, jos katsotaan PeVL lausunnon mukaisesti, että käsillä olisi tilanne, jossa voimalaitoksen käyttö estyisi

kokonaan ja muuttuisi kannattamattomaksi. Ongelmallista olisi, jos tällainen tilanne esiintyisi pahimmillaan useissa kalataloudellisesti merkityksellisissä kohteissa. Edellä mainituista syistä kalatalousviranomainen katsoo, että lakiesitykseen tulisi palauttaa ja sisällyttää säännökset korvausmenettelyistä edellä kuvatuissa tilanteissa.

Kalatalousviranomainen toteaa lopuksi, että vaikka lain tavoitteita voidaan pitää ehdottoman kannatettavana, se suhtautuu edellä tuodut näkökohdat huomioon ottaen varauksellisesti lain tavoitteiden saavuttamiseen ilman muutoksia pienten laitosten selvään lunastusmahdollisuuteen, muiden esteiden poistamiseen vaelluskalavesistöstä ja laaja-alaista asiantuntemusta vaativaan tehtävään ilman mitään lisäresursseja.

ALLEKIRJOITUKSET

Kalatalouspäällikkö — Jermi Tertsunen

Lakimies — Elias Rauhala

Tämä asiakirja KEHA/13420/2026 on hyväksytty sähköisesti / Detta dokument KEHA/13420/2026 har godkänts elektroniskt

Esittelijä Rauhala Elias 25.09.2026 13:41

Ratkaisija Tertsunen Jermi 25.09.2026 13:42